

REKABET KURULU KARARI

Dosya Sayısı : D1/1/M.A.K.-99/1 (İlk İnceleme)

Karar Sayısı : 99-38/404-260

Karar Tarihi : 17.8.1999

A- TOPLANTIYA KATILAN ÜYELER

Başkan : Dr. Kemal EROL

Üyeler : İsmet CANTÜRK, Nejdet KARACEHENNEM, Mustafa PARLAK,
A. Ersan GÖKMEN, R. Müfit SONBAY, Kubilay ATASAYAR, Murat GENCER

B- RAPORTÖRLER: M.Ömür PAŞAOĞLU, M.Akif KAYAR, İ.Yücel ARDIÇ

C- ŞİKAYET EDENLER: - İnci Plastik ve Jüt Sanayi A.Ş.

İsmetiye Cad., İnci Han, No:12, 34450 Mercan- İstanbul

- Self Plast Plastik Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad., Fatih Şehitleri Sk., No:3/A,
Topkapı Maltepe-İstanbul

- Plastik Hammaddecileri Derneği

Uzunçarşı Cad., No:217/15, Mercan-İstanbul

D- HAKKINDA ÖNARAŞTIRMA YAPILAN

- Petkim Petrokimya Holding A.Ş.

P.K.12, 35801 Aliğa-İzmir

E- DOSYA KONUSU: Petkim Petrokimya Holding A.Ş.'nin (Petkim A.Ş.) satış sisteminin ve uygulamalarının plastik sanayicileri arasındaki rekabeti bozduğuna ilişkin iddialar.

F- İDDİALARIN ÖZETİ: Petkim A.Ş.'nin ürettiği ürünler (hammadeler) açısından sanayicilerin taleplerini tam olarak karşılayamadığı, bu nedenle sanayicilerin ihtiyaçları olan ürünün tamamını alamadıkları, ancak bazı firmaların yüksek miktarlarda mal alabildikleri, bunların genellikle aynı teşebbüsler olduğu, daha sonra yeterli mal alamayan şirketlere daha yüksek fiyatla bu hammaddeleri sattıkları ve bu durumun üretici firmalar arasında rekabeti bozduğu, Petkim A.Ş.'nin bazı firmalara "hemşehrilik kontenjanı" olarak tabir edilen satış yöntemi ile mal vermede avantaj sağladığı, başka bir ifadeyle eşit durumdaki alıcılar arasında ayrımcılık yaptığı ve Petkim A.Ş.'nin kontratlı satış sistemi ve risturn uygulamalarının bu firmadan mal temin eden alıcılar arasında rekabeti bozucu etkilere sebebiyet verdiği iddia edilmektedir.

G- DOSYA EVRELERİ: Kurum kayıtlarına 30.9.1998 tarih ve 2046 sayı, 17.9.1998 tarih ve 3043 sayı, 3.2.1998 tarih ve 195 sayı ile giren başvuru üzerine hazırlanan 25.3.1999 tarih, D1/1/M.A.K.-99/1 sayılı İlk İnceleme Raporu, 15.4.1999 tarih, 99-19 sayılı Kurul toplantısında görüşülmüş ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4 ve 6. maddelerinin ihlaline ilişkin bir soruşturma açılmasına gerek olup

olmadığının belirlenmesi amacıyla, Kanun'un 40/1. maddesi uyarınca 15.4.1999 tarih, 99-19/135-65 sayı ile önaraştırma yapılmasına karar verilmiştir.

İlgili karar uyarınca düzenlenen 26.7.1999 tarih, D1/2/Ö.P.-99/4 sayılı Önaraştırma Raporu 3.8.1999 tarih, REK.0.05.00.00/69 sayılı Başkanlık önergesi ile 99-38 sayılı Kurul toplantısında görüşülerek karara bağlanmıştır.

H- RAPORTÖRLERİN GÖRÜŞÜ: Petkim A.Ş.'nin ilgili pazarda hakim durumda olduğu, uyguladığı kontratlı satış sisteminin Petkim'den mal alan müşterileri sürekli ve düzenli alımlara zorladığı, bu durumun ise özellikle faaliyet gösterdikleri sektörler itibarıyla mevsimsel alımlar yapan sanayicileri rasyonel olmayan ekonomik davranışlara sevk ettiği, Petkim'in uyguladığı risturn ve ceza sisteminin bir çeşit sadakat sistemi olarak ortaya çıktığı, müşterileri bu şekilde kendisine bağlayan Petkim A.Ş.'nin, uyguladığı ceza müeyyidelerinin, müşteriler arasındaki rekabeti etkileyecek derecede ciddi maliyet farkları yarattığı tespit edilmiştir. Bu tür uygulamaların 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan kötüye kullanma hallerinden "Eşit durumdaki alıcılara aynı ve eşit hak, yükümlülük ve edimler için farklı şartlar ileri sürerek, doğrudan veya dolaylı olarak ayrımcılık yapılması" şeklindeki (b) bendi kapsamında değerlendirilebileceği sonucuna varılmıştır. Bu çerçevede, 4054 sayılı Kanun'un 41. maddesi uyarınca Petkim Petrokimya Holding A.Ş. hakkında soruşturma açılması gerektiği düşünülmektedir.

İ- İNCELEME VE DEĞERLENDİRME

I. 1. İLGİLİ PAZAR

I.1.1. İlgili Ürün Pazarı

Petkim A.Ş., Aliağa ve Yarımca tesislerinde farklı gruplar altında çok sayıda ham maddenin üretimini yapmaktadır. Ancak şikayete konu olan "Kontratlı Satış Sistemi" sadece Kostik, Ftalik Anhidrit (**PA**), Polivinil Klorür (**PVC**), Alçak Yoğunluk Polietilen (**AYPE**), Yüksek Yoğunluk Polietilen (**YYPE**), Polipropilen (**PP**) ve Polistren (**PS**) ürünlerini kapsamaktadır. Dolayısıyla ön araştırma safhasında yapılan inceleme, sadece bu yedi ham madde ile sınırlı tutulmuştur.

Ürünler arasındaki ikamenin tüketici açısından değerlendirilebilmesi için, bu ürünlerin kullanım amaçlarının, tüketici tercihlerinin, ürünler arasındaki fiyat farklarının ve korelasyonlarının, ikameyi engelleyebilecek nitelikte olan diğer hukuki ve ekonomik nedenlerin tespit edilmesi gerekmektedir.

Arz ikamesi kavramını ise, belirli bir ürünün üreticilerinin, mevcut tesislerinde zaman kaybetmeden diğer ürünlerin üretimine, ek maliyetlere veya risklere maruz kalmaksızın geçebilmeleri olanağı olarak tanımlamak mümkündür. Arz ikamesinin tespitinde, ürünlerin üretim prosesleri ve teknolojilerinin yanısıra, dağıtım şartları, üreticilerin fiyatlandırma politikaları ve üretim maliyetleri gibi unsurların da dikkate alınması gerekmektedir.

Kullanım alanları açısından bu yedi ürün incelendiğinde, Kostik ve PA'nın diğer beş hammadde tarafından ikame edilemediği görülmüştür. Bu iki madde termoplastikler grubuna da girmediğinden alt pazarlardaki kullanım amaçları farklılık göstermektedir. PA ve Kostik farklı üretim teknolojisiyle ve ayrı fabrikalarda

üretilmekte ve sonuç olarak arz yönünden de ikame edilebilirlikleri bulunmamaktadır.

AYPE, YYPE, PVC, PS ve PP termoplastikler grubuna girmektedir. Termoplastikler, birbirlerine moleküller arası bağlarla bağlanmış ve kararlı birleşik gibi davranan çok sayıda molekülün yan yana dizilmesi ile elde edilen molekül zincirlerinden meydana gelmişlerdir. Kontratlı satış sistemine dahil olan termoplastikler, kimyasal yapıları ve fiziksel özellikleri açısından aynı plastik alt grubunda yer aldıklarından doğal olarak benzerlik göstermektedirler. Termoplastiklerin uygulama alanlarının çok geniş olması ve uygun sıcaklıklarda bu maddelerin eritilmesi sonucunda ikame edilebilirliklerinin de bulunmasına rağmen söz konusu durum daha çok, üreticinin üründe maliyet avantajı elde etmek istediği ve kaliteyi çok önemsemediği sınırlı uygulamalar için geçerlidir. Başka bir deyişle her bir termoplastiğin spesifik olarak kullanıldığı yerler, ikame edilebildiği yerlere nazaran daha fazladır. Sonuç olarak, talep ikamesi açısından her bir termoplastik ham maddenin ayrı birer ürün pazarında ele alınması gerektiği anlaşılmıştır.

Arz ikamesi açısından ürünlerin her birinin, üretim teknolojileri (üretimlerinde kullanılan ana girdiler ve üretim prosesleri) çok büyük farklılıklar göstermektedir. Petkim'in Aliağa ve Yarımca Komplekslerinde, AYPE, YYPE, PS, PP ve PVC ayrı fabrikalarda üretilmekte ve bu ayrı fabrikalarda, örneğin AYPE tesisinde YYPE ya da PVC'nin üretilme imkanı bulunmamaktadır.

Bu bilgiler ışığında, kontratlı satış sistemine dahil olan Alçak Yoğunluk Polietilen, Yüksek Yoğunluk Polietilen, Polistren, Polivinil Klorür, Polipropilen, Ftalik Anhidrit ve Kostik ürünlerinin ayrı birer ürün pazarları oluşturduğu kanaatine varılmıştır

Ancak, bu yedi ürüne ilişkin ayrıntılı inceleme ve analizlerin yerine, örnekleme yönteminden hareketle, bu ürün pazarlarından sadece biri seçilmiştir. Bu nedenle, söz konusu ürünlerden AYPE türleri baz alınarak incelemeler yapılmıştır. AYPE ürünlerinin baz alınmasının nedenlerini ise aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Kontratlı satış sistemine dahil olan ve termoplastikler grubu içinde yer alan ürün türleri içerisinde, 1994-1998 yılları göz önüne alındığında, yıllar itibarıyla Petkim'in en yüksek pazar payına sahip olduğu ürün türleri AYPE ürünleridir.

Tablo 1: Petkim'in pazar payları

Petkim İç Pazar Payı(%) ÜRÜNLER	1994	1995	1996	1997	1998
TERMOPLASTİKLER	60	60	52	44	39
PVC + PCC	66	70	66	51	47
AYPE	74	82	73	67	61
YYPE	72	65	52	58	47
PP	39	31	25	19	18
PS	45	38	31	26	20

- AYPE, ilk inceleme ve sonrasında ön araştırmaya konu olan şikayet dilekçelerinde örnek olarak adı geçen tek ürün özelliğindedir.
- Ayrıca, AYPE hammaddesi, termoplastikler içinde alt pazarlardaki tüketiciler tarafından en çok talep edilen, diğerlerine göre kullanım alanları daha yaygın olan ve Petkim'le ilgili şikayetlerde en fazla öne çıkan ürün konumundadır.
- Buna ek olarak AYPE, tüm ürünler içerisinde Petkim'in en fazla üretim kapasitesine sahip olduğu hammaddedir. Petkim'in Aliğa Kompleksindeki, 165.000 ton/yıl (kapasite kullanım oranı %106) üretim kapasitesine ve Yarımca Kompleksindeki 15.000 ton/yıl (kapasite kullanım oranı %111) üretim kapasitesine sahip olan AYPE fabrikalarında üretilmektedir.

Kontratlı satış sistemi uygulamasının başlatılmasına ilişkin 12.7.1993 tarih ve 806/28 sayılı Petkim A.Ş.Yönetim Kurulu Kararı'nda yer alan "Kontratlı satış uygulaması, üretimimizin yurtiçi talebinin üzerinde olduğu ve halen stoklarımızın yüksek seyrettiği AYPE (Alçak Yoğunluk Polietilen) ürünümüzde başlatılacak ve daha sonra, duruma göre, diğer ürünlerimiz de bu kapsama alınabilecektir." şeklindeki ifadeler de, yapılan incelemelerde AYPE ürünlerinin baz alınmasının yerinde olduğunu destekler niteliktedir.

AYPE ürünlerinin kullanım alanları, özellikleri ve üretim süreci dikkate alınarak, pazarın daha dar alt pazarlara ayrılıp ayrılamayacağı hususu aşağıda değerlendirilmiştir.

- Kullanım Alanları:

Ağır hizmet torbası, sera örtüsü, ambalaj filmi, kablo kılıflama, oyuncak, boru, hortum, tüp, şişe, kumaş ve metal kaplamaları, endüstriyel fiçiler, büyük su tankları yapımında kullanılmaktadır.

- Genel Özellikleri:

- Özgül ağırlığı düşüktür, suda yüzer,
- Üstün gerilme ve yırtılma direncine sahiptir, darbe mukavemeti yüksektir,
- Normal sıcaklıklarda, inorganik asitlere, bazlara, alkollere, yağlara, ketonlara, gıda sanayinde kullanılan kimyasallara ve deterjanlara karşı oldukça dayanıklıdır,
- Elektriksel özelliği ve dielektrik mukavemeti iyidir,
- Zehirsiz, kokusuz ve tatsız olduğundan sağlığa zararlı değildir,
- Rutubet geçirmez, kolay işlenir ve ucuzdur,
- UV stabilizör ilavesi ile uzun ömürlü, ısı ve ışığa dayanıklı sera örtüleri yapılabilir,
- AYPE'nin ağır hizmet torbaları ve hortumları dayanıklıdır, bükülebilir, kolay kullanılır, çatlamaya dayanıklıdır ve kolay renklendirilir,
- AYPE'den yapılmış filmlerin optik özellikleri üstündür, kaygandır, büzülebilir, baskı yapılabilir, nem geçirmez, yırtılma direnci yüksektir, kaplama ve film maliyeti düşüktür ve gıda ambalajı için idealdir,
- AYPE kaplı malzemeler sağlığa zararlı değildir, kimyasallara dayanıklıdır, uzun ömürlüdür, baskı yapılabilir,
- AYPE ile kaplanan kablolar kolay işlenir, elektrik özellikleri üstündür, çatlamalara ve aşınmaya karşı dayanıklıdır,
- Şişirme ve enjeksiyon kalıplamayla bükülebilir ancak istenilen sertlikte kuru boyamaya uygun çatlamaya dayanıklı sağlıklı kaplar yapılabilir.

- Üretim Teknolojisi:

ICI lisansı ile üretim yapan Aliğa AYPE tesisi, birbirinin aynı iki fabrika ve bu iki fabrikaya hizmet veren ortak sistemden müteşekkil olup, her bir fabrikanın AYPE dizayn kapasitesi 90.000 ton/yıl'dır. Fabrikada yüksek basınç prosesi ile üretim yapılmakta, ICI'nın bugüne kadar geliştirdiği 1500 lt' lik en büyük reaktör kullanılmaktadır.

Üretim sürekli proses esasına dayalı olup, 1250-1350 kg/cm² g.'lik basınç ve 170-295°C sıcaklıkta organik peroksit katalistler ile etilenin %20'si polietilene dönüştürülmektedir. Geri kalan %80 etilen ise tekrar sistemde kullanılmaktadır.

AYPE'nin Petkim tarafından belirlenen kod sistemine göre G03-5, F2-12, H2-8, I 20-3, G03-15 adlı türleri mevcuttur. Dosya mevcudu bilgilerden, alt pazarlardaki kullanıcıların AYPE türlerini, maliyeti düşürmek veya değişik mal türevleri elde etmek amacıyla birbirine karıştırdıkları ve sonuç olarak bu türlerin birbirlerinin yerine kullanılabilirdikleri anlaşılmaktadır.

Petkim, AYPE fabrikasındaki üretim hatlarını müşterilerinden gelen talebi göz önünü alarak türlere göre ayırmaktadır. Örneğin, 3 üretim hattından ikisi talebi fazla olan F2-12'ye ve bir tanesi G 03-5'e ayrılmaktadır. Ancak, H2-8'den ya da G03-15'den de talep gelirse üretim hatları hiçbir değişikliğe gerek duymadan kolaylıkla bu ürünlere yönettirebilmektedir. Dolayısıyla, AYPE türleri arasında tam bir arz ikamesinin bulunduğundan söz etmek mümkündür.

Sonuç olarak, Petkim'in ürettiği AYPE türleri arasında önemli fiyat farklılıklarının bulunmaması, alt pazarlarda kullanım alanları açısından tüketicilerin gözünde büyük farklılıkların olmaması, türlerin birbirlerinin yerine kullanılabilirdikleri ve fiziksel-kimyasal özelliklerinin benzerlik göstermesi göz önüne alındığında, AYPE'nin tek bir ürün pazarı olarak ele alınması gerektiği anlaşılmıştır.

I.1.2. İlgili Coğrafi Pazar

İlgili ürün pazarını oluşturan AYPE ürünü, Türkiye genelinde bulunan fabrika ve imalathanelerde alt pazarlardaki üreticiler tarafından kullanılmakta ve yine ülke genelinde yaygın olarak ticareti yapılmaktadır.

Bu çerçevede ilgili coğrafi pazar, Türkiye Cumhuriyeti sınırları olarak belirlenmiştir.

I.2. DEĞERLENDİRME

I.2.1. Teşebbüs Kavramı

Petkim, 1965 yılında anonim şirket olarak kurulmuş olup, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 28 Ekim 1984 gün ve 18559 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ana statüye göre kamu teşebbüsü haline getirilmiştir. Ancak, Petkim, 28.5.1986 tarihinde 3291 sayılı Kanun çerçevesinde özelleştirme kapsamına alınmış ve Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'ne bağlanmıştır. 24.11.1994 tarihinde kabul edilen 4046 sayılı, "Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair" Kanun'la, Özelleştirme Yüksek Kurulu ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurulmuş olup, aynı Kanun'un ilgili hükümleri gereğince Petkim A.Ş. Özelleştirme İdaresi'ne bağlı hale getirilmiştir.

4054 sayılı Kanun'un "Kapsam" başlıklı 2. maddesinin gerekçesinde "Rekabetin sağladığı yararların bir bütün olarak ekonominin tüm alanlarından istenmesi normaldir. Bu nedenle rekabet kuralları ekonomik faaliyette bulunan her teşebbüse uygulanmalıdır. Teşebbüslerin kamu kurumlarına veya özel kişilere ait olmasının önemi yoktur. Her ne kadar rekabet hukukunda da kamu yararı ve kamu düzeninin korunması amaçları ön plana çıkıyorsa da genel ekonomik menfaatlere hizmet etmekle görevlendirilmiş teşebbüslerin bu görevlerini yerine getirmelerinin rekabet kurallarıyla çatışmaması gerekir." denilerek, kamu teşebbüslerinin uygulamalarının da 4054 sayılı Kanun kapsamında olduğu açıkça belirtilmiştir.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesinde teşebbüs, "Piyasada mal veya hizmet üreten, pazarlayan, satan gerçek ve tüzel kişilerle, bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimleri," olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan ve yukarıda yer verilen gerekçeden, rekabet kuralları açısından bir iktisadi birimin teşebbüs olarak değerlendirilmesinde hukuki yapısından çok ekonomik faaliyetlerinin belirleyici olduğu sonucuna varmak mümkündür. Bu çerçevede, Petkim A.Ş.'nin 4054 sayılı Kanun'a göre bir teşebbüs olduğu açıktır.

Özelleştirme Yüksek Kurulu ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın bazı yetkilerinin, Petkim A.Ş.'nin, bağımsızca hareket etmesini kısıtlayıcı nitelikte olması, Petkim A.Ş.'nin pazarda etkileri ve sonuçları görülen ekonomik faaliyetlerde bulunduğu ve bu nedenle bir teşebbüs olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Ayrıca, dosya mevcudu bilgilerden, Petkim'in 1994-1999 arası ÖİB ile olan yazışmaları ve Yönetim Kurulu karar defterlerinin incelendiği, bu belgelerde, ÖİB'nin ve ÖİB'nin bağlı olduğu Devlet Bakanlığının, Petkim'in üretim ve fiyatlandırma politikalarına ve satış sistemlerine müdahalesi hususlarında hiçbir bulguya rastlanılmadığı anlaşılmıştır. Nitekim, 4046 sayılı Kanun'un 17. maddesinin "Özelleştirme programındaki kuruluşlardan, anonim şirket statüsünde olanların ürettikleri ve/veya sattıkları mal ve hizmetlerin fiyat ve tarifeleri bu kuruluşların yönetim kurullarınca, diğerlerinde ise yetkili organlarınca belirlenir." şeklindeki "E" bendi hükmü, fiyatlar ve tarifeler konusundaki yetkiyi açıkça teşebbüs yönetim organlarına bırakmıştır. Esasen bu bulguya paralel olarak, önaraştırmaya konu olan kontratlı satış sisteminin Yönetim Kurulu'nun 806/28-12.07.1993 tarihli kararıyla uygulanmaya başlandığı tespit edilmiştir.

Petkim'in özelleştirme kapsamında olması, ÖİB tarafından verilen kararlarla kârının Özelleştirme Fonu'na transfer edilmesi ve bu transferin sonucu olan kaynak yokluğundan üretim kapasitesini yeni yatırımlarla Türkiye iç talebini karşılayacak şekilde artıramaması nedeniyle mevcut pazar payını koruma amacı, 1993 yılından sonra kontratlı satış sistemine geçilmesinin sebeplerinden biridir. Bu noktadan hareketle ÖİB'nin, kâr transferine yönelik müdahalelerinin, dolaylı olarak Petkim'in fiyatlandırma ve satış politikalarını etkilediği göz önünde bulundurulması gereken bir durum olmakla birlikte bu, Petkim A.Ş.'nin rekabet kurallarına tabi olmamasını sağlayacak nitelikte bir gerekçe oluşturmamaktadır.

I.2.2. Petkim A.Ş.'nin Satış Sistemi ile İlgili Yapılan Tespitler

Petkim A.Ş.'nin yurt içi ürün satışlarında kullandığı üç tür sistem bulunmakta olup, bu sistemler aşağıda yer almaktadır:

1. *İhale Suretiyle Satışlar*: Petkim'in ürettiği ürün ve malzemelerin, belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde ihaleye çıkılmak suretiyle satışını kapsamaktadır.

2. *İstisnâî Satışlar*: Bu satış türü, özellikleri müşteri tarafından belirlenmiş bir ürünün, tek bir firmaya, şartları Petkim ve firma arasında kararlaştırılan bir anlaşma ile satışı (özel anlaşma), Petkim tarafından üretilmekte olan bir ürünün Petkim'ce belirlenen esas ve şartlar dahilinde belli bir program çerçevesinde kısmen veya tamamen bir firmaya olan bağlantılı satışları ve en son olarak da kiralamayı, utilite (üretimde kullanılan elektrik, su, gaz gibi yan girdiler) satışlarını ve fason imalatı kapsamaktadır.

3. *Mutad Satışlar*: Petkim'in standart, standart dışı ve yan ürünlerinin Türk Lirası veya döviz olarak belirlenmiş olan fiyat tarifesi üzerinden satışını kapsamaktadır. Mutad satışlar, cari ve kontratlı satışlar olarak ikiye ayrılmaktadır.

a) *Cari Satışlar*: Petkim ile alıcı arasında herhangi bir sözleşme yapılmadan Petkim'in belirlediği fiyat üzerinden yapılan satışlardır. Bu satış türünde herhangi bir miktar kısıtlaması bulunmamakta ve müşteri o günkü cari fiyat üzerinden, istediği malın bedelini peşin yatırıarak alımını yapmaktadır.

b) *Kontratlı Satışlar*: Petkim'in saptadığı fiyat, ödeme, teslimat ve diğer koşullarla, Petkim ile alıcı arasında belli bir süre için kontrat yapılması suretiyle gerçekleştirilen satışlardır.

Esas itibarıyla, ön araştırmaya konu satış türünün "Kontratlı Satış Sistemi" olması nedeniyle, yapılan incelemeler bu satış sistemi ile sınırlandırılmıştır.

I.2.2.1. Kontratlı Satış Sistemi

Petkim, 1993 yılı Temmuz ayından itibaren, PVC, PVC Emülsiyon, AYPE, YYPE, PP, PS, PA ve Kostik türlerinin satışında kontratlı satış sistemini uygulamaktadır. Bu tarihten önceki satışlar cari satışlar şeklinde gerçekleştirilmiştir.

- Kontratlı Satış Sistemine Geçilmesinin Gerekçeleri

Petkim yetkilileri, cari satış sistemi uygulamasının yüksek stok maliyetlerine yol açması ve özellikle yukarıda sayılan mallara olan yoğun talep sebebiyle karaborsaya neden olacak şekilde çifte fiyatlandırmaya sebebiyet vermesinden dolayı kontratlı satış sisteminin uygulanmaya başlandığını belirtmişlerdir. Ayrıca gerek Petkim'in üretim programlarını gelen taleplere göre ayarlaması, gerekse firmaların kendi müşterilerine yönelik olarak üretim planlamaları yapabilmeleri bakımından, hangi teşebbüsün ne zaman ve ne kadar mal tedarik edeceğinin önceden belirlenebilmesinin, böylece firmalara miktar garantisinin yanısıra bir ay boyunca sabit fiyat garantisi verilmesinin amaçlandığını ve hammaddeleri alan tüccar ve sanayicilerle yapılan toplantılar sonucunda varılan mutakabat üzerine anılan sisteme geçildiğini de ifade etmişlerdir.

- Kontratlı Satış Sistemine İlişkin Genel Hususlar

- Petkim'in mevcut satışlarının % 99'a yakın bir kısmını kontratlı satışlar ve geri kalan kısmını cari satışlar oluşturmaktadır.

- Kontratlı satışlarda toplam kota miktarının yaklaşık %80'i üretim kapasitesine sahip olan ve sanayici olarak isimlendirilen kesime, yaklaşık %20'si ise Petkim'den aldığı malları yeniden satmak amacıyla ticaretini yapan ve tüccar olarak gruplandırılan kesime ayrılmaktadır.

- Kontratlı satış fiyatları, cari satış fiyatlarına göre daha düşük olarak Amerikan Doları/ton bazında belirlenmekte olup, ödemelerde T.C. Merkez Bankası döviz satış kuru esas alınmaktadır.

- Kontratlı satışlarda Petkim fiyatları aylık olarak ilan edilmektedir. Müşteriler söz konusu ay boyunca dünya fiyatlarının yükselmesinden etkilenmezken, piyasa koşullarına bağlı olarak ilan edilen fiyatlardan daha düşük fiyatlar alabilmektedir. Sonuç olarak Petkim'in bu uygulaması ile müşteriye bir aylık fiyat garantisi sağlanmaktadır.

- Kontratlı satışlarda, peşinatsız üç aya kadar Türk Lirası veya döviz vadeli senet/çek ve banka teminat mektubu karşılığı satış da yapılabilmektedir.

- Kontratlı satışlarda taahhüdünü yerine getiremeyen firmalara cezai müeyyideler uygulanmaktadır.

- Kontratlı satışlar ayda asgari 20 ton PVC, AYPE, YYPE, PA, PS ve ayda asgari 100 ton kostik soda ürünlerini almayı garanti eden firmalara uygulanmaktadır. Bu sistemle müşterilere üç aylık miktar alım garantisi verilmektedir.

- Kontratlı satış sistemi üçer aylık dönemler halinde gerçekleştirilmektedir. Bunlar, Ocak-Şubat-Mart (1.Dönem), Nisan-Mayıs-Haziran (2.Dönem), Temmuz-Ağustos-Eylül (3.Dönem) ve Ekim-Kasım-Aralık (4.Dönem)'tir.

- Kontratlı satış sisteminde, müşterilerin son bir yıllık performansı, sanayici olup olmadığı, kapasite raporunun büyüklüğü ve müşterilerin taahhütlerinin yüzde kaçını fiilen gerçekleştirdiği hususları dikkate alınarak kota tahsisleri (belirli bir üründen kendisine o ay için ayrılan miktarlar) belirlenmektedir.

- Bir üründen kontratlı mal çekişi bağlantısı yapan müşteri, Petkim'in tüm kontratlı satış esaslarını kabul etmiş sayılmaktadır.

- Kontratlı satış sistemi çerçevesinde dönem dönem risturnlar (müşterilere bir çeşit indirim şeklinde tanımlanabilecek ödemeler) uygulanmaktadır.

- Kontratlı Satış Sisteminin İşleyişi

Kontratlı satış sisteminde, firmalar her yıl Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında 3'er aylık dönemler için Petkim'den talep ettikleri ürünlerin miktarları hakkında bilgi vermektedir. Petkim ise, bu taleplerden hareketle 3 aylık süre içinde üretebileceği ürün miktarlarını belirlemekte ve talep ile üretimi karşılaştırarak her 3 aylık dönemde ay ay ne kadar mal satabileceğini hesaplamaktadır.

Firmaların talep ettikleri ürün miktarından ne kadarını alabileceğini gösteren tahsis değerlerinin hesaplanmasında ise, toplam üç kriter göz önüne alınmakta ve buna göre hesaplamalar yapılmaktadır. Bu üç kriter şu şekilde sıralanabilir:

- Firmanın, talep ettiği ürünle ilgili olarak Sanayi Odası'ndan aldığı kapasite raporuyla gösterip ispatladığı, üretim aşamalarındaki yıllık tüketim kapasitesi:

Bu kriter, sadece sanayici grubunda yer alan firmalar için geçerli olup, üretim faaliyetleri söz konusu olmadığından tüccara yapılacak satışlarda kullanılmamaktadır. Bu kriter, firmaya tahsis edilecek miktarın hesaplanmasında %30 ile çarpılarak sonuca etki etmektedir.

- Firmanın, talepte bulunduğu aydan önceki 3 ay boyunca Petkim'den mal alışındaki sürekliliği baz alınarak hesaplanan performans kriteri: 3 aylık performans kriteri, tüccar ve sanayici müşteri gruplarının her ikisi için de geçerlidir. Bu kriter, firmaya tahsis edilecek miktarın hesaplanmasında %40 ile çarpılarak sonuca etki etmektedir.

- Firmanın talepte bulunduğu aydan önceki 3 aydan evvelki 9 ay boyunca Petkim'den mal alışındaki sürekliliğinden hesaplanan performans kriteri: 9 aylık performans kriteri, tüccar ve sanayici müşteri gruplarının her ikisi için de geçerlidir. Bu kriter, firmaya tahsis edilecek miktarın hesaplanmasında % 30 ile çarpılarak ağırlıklandırılmaktadır.

I.2.2.2. Risturn Sistemi ve Uygulamaları

Esasen, risturn sistemi kontratlı satış koşullarının bir parçası olup, kontratlı satış sistemi çerçevesinde uygulanmaktadır.

Risturnlar, anında uygulanan bir fiyat indirimi şeklinde değil, bir iade şeklinde gerçekleşmektedir. Temmuz ayında fiili alım yapan ve bu alımı nedeniyle risturna hak kazanan bir firma için, o dönemde uygulanan risturn oranları çerçevesinde aldığı mal üzerinden elde edeceği bir iade tutarı söz konusu olmakta ve bu tutar firmanın Ağustos ayı hesabına alacak kaydedilmektedir. Kontratlı satış sistemi ile birlikte Ağustos 1993'te başlayan risturn uygulaması, süreklilik arz etmemektedir. Dönem dönem uygulamaya konan risturnların oranları da değişebilmektedir. Petkim yetkilileri tarafından, uygulamadaki ve oranlardaki değişikliklerin, pazarda ürünlere olan talep durumu, stok seviyeleri, ithal fiyatları gibi parametrelere, kısacası pazar koşullarına göre tatbik edildiği ifade edilmiştir.

I.2.3. Petkim'in Satış Koşullarına İlişkin Geçmiş Dönük Bildirileri

Petkim'in uyguladığı kontratlı satış sisteminde, her dönem için ilan edilecek kontrat fiyatı, kontrat miktarı ve varsa değişen kurallar kendi dönemi için geçerli olmaktadır. 1993 yılından itibaren farklılık arz eden uygulamalara ilişkin olarak çıkarılan tüm bildiriler incelenmiştir.

I.2.4. Talep-Tahsis Oranlarına İlişkin Değerlendirme

Dosya mevcudu bilgi ve belgelerden, şikayet konusu satış sisteminin alt pazarlarda yarattığı etkinin anlaşılabilmesi bakımından müşterilerin, Petkim'den yaptıkları taleplere ve fiili alımlara, Petkim'in ise firmalara yaptığı tahsisatlara ilişkin verilerin incelendiği, ancak çok sayıda müşterinin olması, yapılan incelemelerde örnekleme yönteminin uygulanmasını zorunlu kıldığı bu nedenle, sanayiciler

arasından yüksek alım yapan 10 firmaya, tüccar grubu arasından en yüksek alımı yapan ilk 4 firmaya ve şikayetçilerden Self Plast Plastik San. ve Tic. Ltd. Şti. ile İnci Plastik ve Jüt Sanayi A.Ş.'ye ilişkin verilerin baz alındığı, şikayetçiler hariç diğer firmaların tahsis talep oranlarının yıllar itibarıyla değişken değerlere sahip olduğu (%9,%57,%65 v.b.) anlaşılmıştır.

Şikayetçilerden Self Plast Plastik San. ve Tic. Ltd. Şti.'nin (Self Plast), Kurum kayıtlarına 17.9.1998 tarih ve 3043 sayı ile giren şikayet dilekçesinde "...Petkim, sanayicilerin gerçek ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Örneğin, ihtiyacımız aylık 400 ton iken biz 100 ton polietilen ham maddesi talep etmekte buna mukabil ancak 70 ton mal alabilmekteyiz. Oysa başka bir sanayici veya sanayici olmayan herhangi bir tüccar da Petkim'den mal almakta, sonra Petkim'den aldığı malı yüksek fiyatla, istediğimiz kadar mal alamayan bizlere satmaktadır..." ifadeleri yer almaktadır. Ancak, söz konusu firmanın, Petkim'den 1993 yılından bu yana AYPE talebinde bulunmadığı, son 6 yıldır hiçbir AYPE ürünü talep etmeyen firmanın, Petkim'den yeterli seviyede mal alamadığını iddia etmesinin çelişkili ve dayanaksız olduğu kanaatine varılmıştır.

İnci Plastik ve Jüt Sanayi A.Ş.'nin (İnci Plastik) Kurum kayıtlarına 30.9.1998 tarih ve 2046 sayı ile giren şikayet dilekçesi, Self Plast'in şikayet dilekçesi ile birebir benzerlik göstermektedir. Ancak, İnci Plastik'in durumu daha farklı bir görünüm arz etmektedir. Anılan firma, taleplerinin büyük bir kısmını Petkim'den karşılamış ve firmaya yapılan yıllık tahsisatın, firmanın yıllık toplam talebine oranı, 1996 yılında %95, 1997 yılında %100, 1998 yılında ise %80 olarak gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, firmanın şikayetinin, talep ettiği malların tamamını alamamış olmasından kaynaklandığı kanaatine varılmıştır. Ancak, dosya mevcudu bilgi ve belgeler ile diğer firmalara ilişkin tablo verilerinden, pazardaki talebin Petkim arzının çok üzerinde olduğu, dolayısıyla hiç bir firma talebinin sürekli olarak tamamının karşılanamayacağı, pazar koşulları çerçevesinde söz konusu firmanın iyi bir tahsis-talep oranına sahip bulunduğu anlaşılmıştır.

Sonuç olarak, satışa yönelik faaliyetlerinde üretim planı, devamlılık ve güvenilirlik gibi unsurları esas aldığı anlaşılan Petkim A.Ş.'nin alt pazarlarda rekabeti bozduğuna ilişkin iddiaların, şikayetçiler bakımından yeterli dayanaklardan yoksun olduğu, bu nedenle hakim durum ve hakim durumun kötüye kullanılmasına yönelik bir değerlendirmenin yapılmasına gerek olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

J- SONUÇ

1. Petkim Petrokimya Holding A.Ş.'nin 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kapsamında bir teşebbüs olduğuna,

2. Şikayetçilerden Self Plastik Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.'nin, 1993 yılından bu yana Petkim'den mal talebinde bulunmadığı, bu nedenle Petkim A.Ş.'den yeterli miktarda mal alamadığı yönündeki iddiasının dayanaksız olduğuna,

3. Diğer yandan, şikayetçilerden İnci Plastik ve Jüt Sanayi A.Ş.'nin, yeterli miktarda mal alamadığı şeklindeki beyanının, Türkiye'deki toplam AYPE tüketiminin toplam üretimin üzerinde seyrettiği pazar koşullarında, Petkim'e yaptığı taleplerin büyük bir kısmının karşılandığı hususu da göz önüne alındığında, ekonomik anlamda rasyonellikten uzak olduğuna,

bu çerçevede, Petkim Petrokimya Holding A.Ş. hakkında soruşturma açılmasına gerek bulunmadığına OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

KARŞI OY GEREKÇESİ

Rekabet Kurulu'nun 17.08.1999 gün ve 99-38/404-260 Sayılı Kararı'na aşağıda sunduğum nedenle katılamıyorum.

Kurulumuzun " soruşturulacak bir ihlal davranışı görülmediğinden, soruşturma açılmasına gerek bulunmadığı.." yolundaki görüşün aksini somut verilerle ve uygulamalarla kanıtlayıcı nitelikteki bulguların varlığına karşın, bu sektörde hiçbir araştırma (soruşturma) yapılmaması yolundaki karara katılmak olanağı bulamıyorum.

Petkim Petrokimya Holding A.Ş.'nin ilgili pazarda % 61'lik pay ile hakim durumda olduğu da uyuşmazlık konusu değildir. Petkim'in bu konumu ile pazara yeni girecek teşebbüslere karşı bir giriş engeli oluşturduğu, üretilen ürünün, son tüketiciye ulaşmasına değin bir dikey entegrasyon sağlandığı, pazar bilgisi ve insan gücü avantajları, satış sistemi koşullarını dilediği gibi uygulayabilmesi, ceza yaptırımlarını farklı ölçülerle uygulamaya sokması gibi bulguların gözardı edilmesine olanak bulunmadığı, bu nedenlerle soruşturma açılması gerektiği görüşündeyim.

İSMET CANTÜRK
Rekabet Kurulu Üyesi